

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

СЕМІНОГ СВІТЛАНА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 342.951:351.82 - 342.7 (637)

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ В УКРАЇНІ

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Київ – 2020

Дисертацією є рукопис

Робота виконана у Науково-дослідному інституті публічного права

Науковий керівник

кандидат юридичних наук, старший дослідник

Куркова Ксенія Миколаївна,

Науково-дослідний інститут публічного права,

завідувач відділу науково-правових експертиз та законопроектних робіт

Офіційні опоненти:

Заслужений юрист України,

доктор юридичних наук, доцент

Теремецький Владислав Іванович,

Тернопільський національний економічний університет,

професор кафедри цивільного права і процесу

кандидат юридичних наук, доцент

Орловська Ірина Григорівна,

Федерація профспілок України,

завідувач відділу правової експертизи

департаменту правового захисту

Захист відбудеться «1» червня 2020 р. о 9⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.503.01 у Науково-дослідному інституті публічного права за адресою: 03035, м. Київ, вул. Георгія Кірпи, 2 А

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Науково-дослідного інституту публічного права за адресою: 03035, м. Київ, вул. Георгія Кірпи, 2 А

Автореферат розісланий «30» квітня 2020 р.

В.о. ученого секретаря
спеціалізованої вченої
ради

Л .В. Сорока

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Захист прав, свобод та інтересів дітей, охорона материнства та дитинства, соціальні гарантії для дітей – це основоположні завдання будь-якої держави. Без здорових, вихованих та освічених дітей переривається історичний ланцюг існування людства, який має бути безкінечним. З іншого боку – захист дітей є провідною гуманітарною функцією держави і громадянського суспільства.

В умовах сьогодення цей процес перебуває на зломі. Адже тисячоліттями питання захисту дітей в основному лягали на плечі сім'ї та родини. При вступі людства в державно-правову дійсність спочатку в невеликому обсязі, а згодом усе більше, питання захисту дітей ставали предметом піклування держав. В середині ХХ століття публічно-правовий захист підростаючого покоління в розвинених демократичних державах став домінуючим. Виховання, навчання дітей, їх забезпечення усім необхідним для життя і розвитку стали чинником спільної турботи як сім'ї, так і держави та громадянського суспільства.

Інститут правового захисту дитини є комплексним. Основні права дитини прописані в міжнародно-правових актах, Конституції та законах України, підзаконних нормативно-правових актах. Це норми як конституційного, так і сімейного, адміністративного, цивільного, фінансового, екологічного та кримінального права. При цьому треба підкреслити, що норми адміністративного права у цій системі займають провідне невід'ємне місце.

Проте, за результатами соціологічного дослідження, 65 % дітей в Україні страждали хоча б від одного із видів насильства. Основними з яких було психологічне, на яке вказали 50 % опитаних дітей віком від 12 до 17 років, фізичне – 30 %, економічне – 25 %, сексуальне – 20 %¹. Власне соціологічне опитування громадян України усіх вікових категорій репрезентує не кращі результати. Зокрема 23 % респондентів вважають, що права дитини порушуються батьками та близькими родичами, 67 % – різними публічними суб'єктами та 16 % – сторонніми особами (Додаток Б до дисертації).

Причин цьому є багато. По-перше, норми адміністративного права у даній сфері не забезпечують належного захисту дітей – вони недосконалі, наявні як законодавчі прогалини, так і недоліки (наприклад, технічні помилки; недотримання правил юридичної техніки; несвоєчасне стратегічне планування; недосконало сформована превентивна, контрольна, та інша планова діяльність публічної адміністрації). По-друге, негативний вплив має і війна на сході України – воєнні дії, злочинність та насильство, пов'язане з нею. Ці фактори посилюють психологічні та фізичні травми у дітей та підлітків, які є свідками таких подій або безпосередньо до них залучені. По-третє, економічна криза породжує умисну чи вимушену недбалість батьків відносно забезпечення дитини основоположними потребами. По-четверте, наявний тиск соціальних,

¹ Результати опитування громадської думки з питань насильства стосовно дітей. Зміцнення та захист дітей в Україні. 2014-2015. URL: http://www.kiis.com.ua/materials/pr/20152905_children/presentation_children%206%2028.05.pdf

культурних, моральних, психологічних та інших факторів на процеси формування та розвитку дитячої та підліткової особистості, яка не може самостійно обирати середовище для повноцінної життєдіяльності.

Зв'язок теми дисертації із сучасними дослідженнями. У кримінально-правовій сфері аналізовану проблематику досліджували в аспекті незаконної експлуатації дітей такі вчені як І. Доляновська² та О. Паньчук³. Міжнародно-правовий захист прав дітей у період кризових ситуацій був предметом розгляду Мохаммад Абдель Карім Мусса Аль-Нсур⁴. У історичній ретроспективі окремі аспекти захисту прав дітей були розкриті у працях Т. Янченко⁵ та О. Паращевіна⁶. Правове регулювання опіки та піклування за цивільним законодавством України ґрунтовно досліджено в межах наукової праці С. Морозова⁷, а теорія і практика соціально-педагогічної підтримки дітей з обмеженими можливостями в промисловому регіоні знайшла своє відображення у роботі В. Тесленко⁸.

Адміністративно-правові аспекти проблем захисту прав дітей досліджували: О. Потопахіна⁹, розкривши соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; Т. Корж-Ікаєва¹⁰, охарактеризувавши адміністративно-правове забезпечення прав і свобод неповнолітніх; О. Німко¹¹, висвітливши адміністративно-правове регулювання державного молодіжного житлового кредитування; О. Максименко¹², розкривши адміністративно-правові засади реалізації ювенальної політики в Україні; Л. Кулачок¹³, описавши державну допомогу сім'ям з дітьми як форму соціально-правового захисту; І. Парубчак¹⁴, охарактеризувавши організаційно-правові механізми реалізації державної молодіжної політики в Україні на регіональному рівні.

² Доляновська І.М. Кримінальна відповідальність за експлуатацію дітей (аналіз складу злочину): автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.08; Київ. нац. ун-т внутр. справ. К., 2008. 18 с.

³ Паньчук О.В. Кримінологічна характеристика експлуатації дітей: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.08; Львів. нац. ун-т ім. І.Франка. Л., 2008. 20 с.

⁴ Мохаммад Абдель Карім Мусса Аль-Нсур Міжнародно-правовий захист прав жінок і дітей у період кризових ситуацій: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.11; Нац. юрид. акад. України ім. Я.Мудрого. Х., 2002. 20 с.

⁵ Янченко Т.В. Проблеми соціально-педагогічної підтримки дітей, які потребували захисту, в Україні (друга половина XIX - початок XX ст.): автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.01; Нац. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова. К., 2006. 20 с.

⁶ Паращевіна О.С. Роль системи народної освіти у подоланні дитячої безпритульності в 20-х - першій половині 30-х рр. XX ст. в Україні: автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01; Дніпропетр. нац. ун-т. Д., 2005. 17 с.

⁷ Морозова С. Є. Правове регулювання опіки та піклування за цивільним законодавством України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03; НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. К., 2011. 20 с.

⁸ Тесленко В.В. Теорія і практика соціально-педагогічної підтримки дітей з обмеженими можливостями в промисловому регіоні: автореф. дис... д-ра пед. наук: 13.00.05; Луган. нац.пед. ун-т ім. Т.Шевченка. Луганськ, 2007. 44 с.

⁹ Потопахіна О.М. Соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.05; Одес. нац. юрид. акад. О., 2008. 20 с.

¹⁰ Корж-Ікаєва Т.Г. Адміністративно-правове забезпечення прав і свобод неповнолітніх: Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.07; Київ. нац. ун-т внутр. справ. К., 2008. 17 с.

¹¹ Німко О.Б. Адміністративно-правове регулювання державного молодіжного житлового кредитування: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07; Нац. аграр. ун-т. К., 2008. 19 с.

¹² Максименко О. В. Адміністративно-правові засади реалізації ювенальної політики в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07; Держ. н.-д. ін-т М-ва внутр. справ України. К., 2011. 16 с.

¹³ Кулачок Л.В. Державна допомога сім'ям з дітьми як форма соціально-правового захисту: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.05; Нац. ун-т внутр. справ. Х., 2003. 19 с.

¹⁴ Парубчак І.О. Організаційно-правові механізми реалізації державної молодіжної політики в Україні на регіональному рівні: автореф. дис... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02; Львівський регіональний ін-т держ. управління, Національна академія держ. управління при Президентові України. Л., 2009. 20 с.

Окремі питання аналізованої проблематики також досліджували такі вчені як В. Авер'янов, О. Вівюрка, В. Галуцько, А. Дакал, К. Карагяур, В. Колпаков, О. Кузьменко, К. Куркова, Р. Мельник, Н. Опольська, І. Орловська, І. Патерило, В. Теремецький, С. Чернов, М. Ясеновська та багато інших. Однак, обрана нами тематика предметом їх наукових пошуків не була, а стосувалась суміжних правових викликів.

Отже, сукупна наявність негативних тенденцій у сфері захисту прав дітей в Україні обґрунтовує актуальність аналізованого дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертаційне дослідження спрямоване на реалізацію основних положень Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, ратифікованої Законом України від 16 вересня 2014 р. № 1678-VII, Стратегії сталого розвитку «Україна-2020», затвердженої Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5, Національного плану дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини на період до 2021 року, схваленого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 5 квітня 2017 р. № 230-р. Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи Науково-дослідного інституту публічного права «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 0115U005495).

Мета і завдання дослідження. *Мета* роботи полягає в тому, щоб надати нове розв'язання наукового завдання стосовно адміністративно-правового захисту прав дітей в Україні шляхом розкриття теоретико-правових, практичних та прогностичних складників захисту публічною адміністрацією комплексу охоронюваних та гарантованих міжнародними та національними актами загальних та спеціальних благ та цінностей для осіб, які в силу власних вікових, фізичних, розумових чи соціально-адаптованих спроможностей не здатні (не в повній мірі) усвідомити їх значення та сутність.

Для досягнення поставленої мети в дисертації потрібно вирішити такі *завдання*:

- сформулювати юридичну категорію «права дітей» як об'єкт адміністративно-правових відносин;
- розкрити сутність та сформулювати поняття адміністративно-правового захисту прав дітей в Україні;
- виявити та узагальнити принципи адміністративно-правового захисту прав дітей в Україні;
- розкрити юридичну природу змісту публічного інструментарію захисту прав дітей в Україні;
- удосконалити наукове розуміння форм та методів діяльності публічної адміністрації як публічних інструментів адміністративно-правового захисту прав дітей в Україні;
- з'ясувати та описати інший публічний інструментарій адміністративно-правового захисту прав дітей в Україні;

– виявити та узагальнити міжнародний та зарубіжний досвід захисту прав дітей;

– сформулювати пропозиції щодо удосконалення законодавства задля підвищення ефективності адміністративно-правового захисту прав дітей в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у сфері адміністративно-правового захисту прав дітей.

Предмет дослідження – адміністративно-правовий захист прав дітей в Україні.

Методи дослідження. Дослідження правових та соціальних феноменів, здійснення наукового аналізу та систематизації отриманих знань, їх узагальнення, а також коригування було здійснено відповідно до методологічних основ побудови наукових досліджень. За допомогою сукупного методологічного інструментарію розкрито теоретико-правові, практичні та прогностичні складники захисту прав дітей в Україні. За допомогою методів емпіричного пізнання надано відповіді на основні завдання, поставлені в межах дослідження.

Діалектичний метод використано під час розкриття юридичної категорії «права дітей» як об'єкта адміністративно-правових відносин (підрозділ 1.1), формулювання сутності адміністративно-правового захисту прав дітей в Україні (підрозділ 1.2), а також для характеристики юридичної природи змісту публічного інструментарію захисту прав дітей в Україні (підрозділі 2.1).

Методи *дедукції* та *індукції* стали в нагоді під час перевірки наукових гіпотез та тверджень науковців щодо окремих досліджуваних явищ (розділ 1).

Загальнологічні методи *аналізу* та *синтезу* дозволили дослідити адміністративно-правовий захист прав дітей як частину загальнодержавного пріоритету, тоді як *системний* метод надав можливість розглянути дане питання в єдності усіх компонентів (розділи 1–3).

Формально-логічний метод було використано під час формування нових понять, їх класифікації чи групування (підрозділи 1.3, 2.1), а *логіко-семантичний* – під час аналізу думок вчених відносно предмету дослідження (розділи 1–3).

Порівняльно-правовий метод використовувався під час аналізу зарубіжного досвіду захисту прав дітей (підрозділі 3.1), а методи *правового прогнозування* і *юридичної правотворчості* застосовувались для формулювання пропозицій щодо удосконалення законодавства для підвищення ефективності адміністративно-правового захисту прав дітей в Україні (підрозділ 3.2).

За допомогою методу *соціологічного опитування* проводилось опрацювання інформації щодо думки громадян стосовно предмету дослідження (додаток Б до дисертації).

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є комплексним дослідженням, в якому ґрунтовно досліджено питання діяльності публічної адміністрації під час реалізації комплексу заходів, спрямованих на захист прав дітей загалом та окремої дитини, зокрема. За

результатами проведеного аналізу сформульовано наукові положення і висновки, запропоновані особисто здобувачем. Основні з них такі:

вперше:

– доведено, що права дітей є самостійним загальним об'єктом адміністративно-правових відносин, адже кожна дитина наділена комплексом загальних (природних та похідних від них) та спеціальних прав, зумовлених її приналежністю до певної категорії чи групової спільності, обумовленої специфікою її особливих потреб, в силу чого держава зобов'язана слідкувати, опікуватись, охороняти та захищати дітей, в тому числі шляхом пошуку, впровадження та реалізації нових ефективних моделей адміністративно-правового захисту підростаючого покоління;

– зроблено висновок, що класичні принципи адміністративно-правового захисту прав дітей в Україні мають за мету забезпечити дітям достойне (щасливе) дитинство, а публічно-управлінські (загальні, спеціальні та функціональні) – належний рівень діяльності публічної адміністрації, встановити єдині засади організації та реалізації адміністративно-правового захисту прав дітей її представниками на основі якнайкращого забезпечення інтересів дитини всіма можливими способами та засобами в межах законних повноважень;

удосконалено:

– наукові положення щодо публічного інструментарію адміністративно-правового захисту прав дітей в Україні, як складової відповідного механізму, що є чинником практичного втілення забезпечувальних, оперативно реагуювальних, попереджувальних, відновлювальних та інших рис адміністративної діяльності публічної адміністрації;

– наукове розуміння форм адміністративної діяльності публічної адміністрації у сфері адміністративно-правового захисту прав дітей в Україні як способу об'єктивного вираження сутності компетенції та основних завдань уповноважених суб'єктів, що проявляється у вигляді результату адміністративної дії, вчиненої в рамках режиму законності та з метою досягнення бажаного результату – надання можливості дітям у повному обсязі, без перешкоджань з боку інших осіб, користуватися гарантованими їм благами та ресурсами для повноцінного зростання та розвитку;

– наукові твердження про особливості таких інструментів діяльності публічної адміністрації як акти планування, фактичні дії та контроль, що репрезентовані системою різнобічних заходів, які мають конкретне спрямування та покликані виконати певне завдання щодо поліпшення адміністративно-правового захисту прав дітей в Україні;

отримали подальшого розвитку:

– наукові положення щодо сутності адміністративно-правового захисту прав дітей в Україні, як невід'ємної частини загальнодержавного пріоритету, процедури реалізації якого передбачені Конвенцією ООН про права дитини і чинним законодавством, метою якого є дотримання найвищих інтересів дитини, що досягається спільними зусиллями служб у справах дітей, органів

освіти, охорони здоров'я, соціальної політики, правоохоронних органів, батьків, опікунів, волонтерів та громадян;

– наукові положення щодо міжнародного та зарубіжного досвіду захисту дітей, в результаті чого доведено, що це основоположна функція будь-якої цивілізованої правової держави, яка дбає про своїх громадян та сприяє якнайкращому зростанню особливо вразливих їх представників, здебільшого шляхом реалізації виваженої, своєчасної та планової соціальної політики на основі реалізації норм адміністративного права;

– напрямки удосконалення законодавства щодо підвищення ефективності адміністративно-правового захисту прав дітей в Україні, які слід впроваджувати шляхом розробки та прийняття проекту рамкового закону про права дитини, завершення імплементації основоположного міжнародного законодавства, посилення недоторканості дитини, адміністративно-правового гарантування дітям-сиротам належного житла після досягнення повноліття.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що сформульовані та аргументовані у дисертаційному дослідженні висновки, теоретичні положення та конкретні пропозиції використовуються та можуть бути використані у:

– *науково-дослідній сфері* – для подальшого наукового вивчення проблем забезпечення, захисту та охорони загальних та окремо спеціальних благ і цінностей для осіб, які в силу власних вікових, фізичних, розумових чи соціально-адаптованих спроможностей не здатні (не в повній мірі) усвідомити їх значення та сутність (акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права);

– *правотворчості* – для вдосконалення чинного законодавства у сфері реалізації адміністративно-правового захисту прав дітей в Україні (додаток В до дисертації);

– *освітньому процесі* – під час розроблення та викладання навчальної дисципліни «Актуальні проблеми теорії адміністративного права» (акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права);

– *правозастосовній діяльності* – для підвищення якості надання консультативних послуг, а також окремо представництва інтересів дітей, батьків чи осіб, що їх замінюють у судах, зокрема з метою недопущення ігнорування прав дітей, забезпечуючи права батьків (акт впровадження Адвокатського об'єднання «ГЕСТОРС»).

Апробація результатів дисертації. Підсумки розроблення проблеми в цілому, окремі її аспекти, одержані узагальнення та висновки були оприлюднені дисертантом на трьох міжнародних науково-практичних конференціях: «Актуальні питання правової теорії та юридичної практики» (м. Одеса, 12–13 серпня 2016 р.), «Актуальні проблеми реформування системи законодавства України» (м. Запоріжжя, 27–28 січня 2017 р.), «Юридична наука: виклики і сьогодення» (м. Одеса, 8–9 червня 2018 р.).

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що включають вісім підрозділів, висновків, списку використаних

джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 230 сторінок. Робота містить список використаних джерел із 258 найменувань на 25 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми дисертації; зазначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження; розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення отриманих результатів; наведено апробацію результатів дослідження; структуру та обсяг дисертації.

Розділ 1 «Теоретико-правові засади захисту прав дітей в Україні» складається із трьох підрозділів, в яких сформовано поняття, виявлена і узагальнена сутність та принципи адміністративно-правового захисту прав дітей в Україні, а також розкрито фактичні і юридичні адміністративно-правові відносини в аналізованій сфері.

У *підрозділі 1.1 «Права дітей як об'єкт адміністративно-правових відносин»* з'ясовані фактичні суспільні відносини щодо захисту дітей, які знайшли своє врегулювання в нормах адміністративного права.

Доведено, що базисом усіх планувальних, організаційних, координаційних, контролюючих та інших процесів, пов'язаних з адміністративно-правовим захистом прав дітей є адміністративно-правові відносини, які не тільки виступають об'єктом державного впливу (оскільки основоположним завданням означеної галузі права є врегулювання суспільних відносин, що становлять його предметну частину), а й формують концептуальні характеристики реалізацій такої діяльності.

Виявлено, що адміністративно-правовий захист прав дітей має власну об'єктну та предметну складові. Це пояснюється тим, що права дітей можуть бути родовим та безпосереднім об'єктами адміністративно-правових відносин. Зокрема, права дітей як безпосередній об'єкт є складовою адміністративно-правового захисту, охорони, гарантування, тощо. Як родовий – в індивідуальних, конкретизованих зв'язках, де конкретне право дитини підлягає охороні, захисту чи адмініструванню загалом.

Стверджується, що для визначення особи дитиною достатньо одного вікового чинника, а всі інші є факультативно-доповнюючими, їх наявність характеризує групову приналежність окремого індивіда до забезпечення йому спеціальних потреб. Основною характерною особливістю та підставою формування правового статусу дитини є її вік – від народження до 18. В залежності від нього встановлюється їх градаційна різновидність. Вікова градація є основною в аспекті визначення комплексу правоможливостей дітей, однак не єдиною. У наукових працях та законодавчих актах використовуються такі терміни як: діти-солдати – учасники бойових дій; діти, що потерпіли внаслідок чорнобильської катастрофи; діти, які опинились у складних життєвих обставинах; обдаровані діти та діти індиго як його феномен; діти з особливими потребами або ж діти-інваліди та ті, що потребують особливих умов для

оздоровлення; невинні діти – жертви агресії, діти з девіантною поведінкою; діти з синдромом дефіциту уваги та гіперактивності; діти – жертви етноциду, передчасно народжені діти, діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування та ті, що залишилися без піклування батьків; діти які потребують тимчасового захисту; діти-вихованці, сироти, покинуті, розлучені із сім'єю, біженці.

Узагальнено, що до прав дітей, які є об'єктами аналізованих адміністративно-правових відносин відносяться такі цінності, передбачені міжнародними та національними нормативно-правовими актами: а) комплекс загальних (природних та похідних від них) прав людини, зокрема і дитини, серед яких: право на життя; право на охорону здоров'я і безоплатну кваліфіковану медичну допомогу; право на захист (судовий, прокурорський, громадський, батьківський, самозахист) від усіх форм зневаги, експлуатації та примусової праці; на найкраще забезпечення інтересів дитини; право на здорове зростання і розвиток; на забезпечення основного права дітей на освіту та права здобувати її за місцем проживання (в тому числі інклюзивного); на розвиток особи, талантів, розумових і фізичних здібностей; першочерговості отримання захисту і допомоги; на виховання в дусі взаєморозуміння, толерантності, дружби між народами, миру і загального братерства; б) спеціальні права дітей, породжені їх приналежністю до певної категорії чи групової спільності, обумовленої специфікою їх особливих потреб. Вони стосуються особливих благ та цінностей особи та формуються у сферах: соціального захисту; захисту житлових прав дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування та осіб з їх числа; захисту від насильства; захисту прав дітей-інвалідів; захисту прав дітей на безпечний інформаційний простір; захисту прав та інтересів дітей, над якими встановлюється опіка чи піклування; захисту майнових прав дітей; захисту прав дітей, що виховуються в неповних сім'ях.

Окремо наголошується, що діти можуть і мають захищати свої права, при чому як із залученням до цього процесу дорослих, так і самостійно. В будь-якому разі вони повинні мати свій особливий статус як суб'єкти адміністративно-правових відносин.

Підрозділ 1.2 «Поняття та сутність адміністративно-правового захисту прав дітей в Україні» присвячений виявленню та узагальненню внутрішніх чинників формування категорійного апарату в аналізованій сфері.

Адміністративно-правове забезпечення прав дітей складає загальнодержавний пріоритет, процедури реалізації якого передбачені Конвенцією ООН про права дитини і чинним законодавством, метою якого є дотримання найвищих інтересів дитини, що досягається спільними зусиллями служб у справах дітей, органів освіти, охорони здоров'я, соціальної політики, правоохоронних органів, батьків, опікунів, волонтерів та громадян та реалізовується системою охоронних та захисних заходів.

Узагальнено, що захист, як функція держави – це система різнобічних заходів – активних дій публічної адміністрації для запобігання заподіянням

шкоди певному об'єкту; охорона – це скоординовані (спрямовані за часом й місцем) узгоджені, цільові, послідовні та безперервні дії уповноважених суб'єктів, спрямовані на забезпечення безпеки осіб та об'єктів. Відповідно основним функціональним складником захисту є запобігання шкоди, а охорони – забезпечення безпеки.

Нормативний аспект адміністративно-правового захисту прав дітей передбачає наявність міжнародних стандартів реалізації такої діяльності та окремо сукупність національних адміністративних норм, які, по-перше, проголошують зміст та соціальну орієнтованість держави в площині реалізації такої діяльності, по-друге, встановлюють вітчизняні механізми, процедури, різновиди адміністративних дій публічної адміністрації.

Стверджується, що адміністративно-правовий захист прав дітей реалізовується у вигляді сукупних засобів та способів, в тому числі соціального та іншого захисту дітей та має своїм вираженням вжиття належних заходів реагування та допомоги дітям, які перебувають у складних життєвих обставинах, біженцям, дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування, безпритульним дітям, з інвалідністю або з вадами розумового або фізичного розвитку, дітям, які постраждали внаслідок стихійного лиха, техногенних аварій, катастроф, хворим на інші невиліковні та тяжкі хвороби, задіяних у воєнних діях і збройних конфліктах або постраждалих від них, незаконно переміщені тощо. При чому конкретні засоби та заходи реалізації адміністративно-правового захисту прав дітей в Україні породжені відповідним завданням, яке ставить за мету вирішення конкретного проблемного питання. Це може бути розробка нормативно-правових актів, які стосуються, як приклад, формулювання першочергових заходів захисту прав дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування та осіб із їх числа; виявлення, вирішення та попередження виникнення колізійних та інших проблемних питань в цій сфері; стратегічного планування освітньої, превентивної чи іншої діяльності; виявлення та облік стану дітей, порушень умов їх життєдіяльності та інші.

У підрозділі 1.3 «Принципи адміністративно-правового захисту прав дітей в Україні» виявлені і узагальнені основоположні засади діяльності публічної адміністрації в аналізованій сфері.

Доведено, що система принципів адміністративно-правового захисту прав дітей в Україні має подвійну структуру. По-перше, це класичні принципи – задекларовані, визнані на міжнародному та національному рівнях блага, цінності та умови, за яких забезпечується якнайкраще зростання дитини та формування її цілісною особистістю: принцип найкращого забезпечення інтересів дитини; принцип дискримінаційної неприпустимості; принцип рівності та вільного доступу до належних дитині благ.

По-друге, публічно-управлінські настанови – ідейні вимоги та орієнтири для публічної адміністрації, об'єктивовані у актах законодавства як положення щодо її діяльності у сфері реалізації захисту прав дітей, відображаючи при цьому сутність держави та її ставлення до цієї категорії осіб. Вони поділяються на: 1) загальні – принципи, що мають загальний зміст та застосовуються в усіх

видах державної політики, а також ті, що закладають фундамент функціональної та організаційної діяльності публічної адміністрації у цій сфері (наприклад, принцип верховенства права; європейські принципи належного врядування, відповідальності уповноважених суб'єктів перед законом та суспільством); 2) спеціальні – принципи, що стосуються реалізації адміністративно-правового захисту прав дітей в Україні (наприклад, принцип збереження майнових та житлових прав дітей, принцип вжиття своєчасних заходів протидії насильству над дітьми); 3) функціональні, які стосуються діяльності конкретних представників публічної адміністрації. Система функціональних принципів діяльності публічної адміністрації у сфері адміністративно-правового захисту прав дітей поєднує для конкретного її представника найголовніші засади, які якнайкраще відповідають специфіці його повноважень та правоможливостям.

Охарактеризовано окремі принципи адміністративно-правового захисту прав дітей в Україні. Наприклад, принцип рівності прав і свобод усіх дітей на території України передбачає відсутність обмежень чи привілеїв за будь-якою ознакою; принцип гарантованого доступу до безоплатної правової допомоги – можливість отримати належну, своєчасну, якісну та в повному обсязі безоплатну правову допомогу для захисту прав та законних інтересів дитини; принцип особистого, безпосереднього звернення дитини за захистом передбачає, що дитина вправі особисто звернутися до уповноважених органів за захистом своїх прав, свобод і законних інтересів.

Розділ 2 «Публічний інструментарій захисту прав дітей в Україні» складається із трьох підрозділів, в яких розкрито юридичну природу, зміст та особливості окремих адміністративних дій суб'єктів публічної адміністрації в аналізованій сфері.

У підрозділі 2.1 *«Поняття та зміст публічного інструментарію захисту прав дітей в Україні»* сформовано поняття та розкрито систему арсеналу інструментарію, яким користується публічна адміністрація в аналізованій сфері.

Відзначено, що необхідність теоретичного та практичного осмислення публічного інструментарію захисту прав дітей в Україні зумовлена першочергово тим, що публічна адміністрація від імені держави та репрезентуючи її волю забезпечує та захищає права дітей у певному порядку, конкретними уповноваженими суб'єктами та із застосуванням відповідних публічних інструментів досягнення бажаної мети.

Стверджується, що категорія «інструменти» в адміністративній науці почала використовуватись досить нещодавно. З розумінням того, що аналізована тематика тісно пов'язана з такою категорією як «механізм адміністративно-правового захисту прав дітей в Україні» досліджено, яким чином вони співвідносяться між собою. Виявлено, що у широкому сенсі аналізований механізм – це сукупність взаємопов'язаних елементів забезпечення дітям сприятливих умов для розвитку (закріплені актами національного законодавства, міжнародними документами), що передбачають

систему гарантій, правил, стандартів та вимог до практичної діяльності публічної адміністрації в аналізованій сфері. Доведено, що зміст даного механізму описується сукупністю елементів, що в поєднанні забезпечують його цілісність, а саме нормативним забезпеченням та утвердженням (створеним) на його базі публічним інструментарієм. Визначено, що публічний інструментарій адміністративно-правового захисту прав дітей в Україні характеризується в сутнісному вимірі як «ядро» правової реалізації норм адміністративного права та розглядається через призму діяльності публічної адміністрації, а відповідний механізм – через систему правових явищ, в тому числі адміністративних дій публічної адміністрації.

Визначено, що публічними інструментами адміністративно-правового захисту прав дітей в Україні є: форми адміністративної діяльності публічної адміністрації у сфері захисту прав дітей; методи адміністративної діяльності публічної адміністрації у сфері захисту прав дітей; акти планування; фактичні дії та контроль у сфері захисту прав дітей.

Підрозділ 2.2 «Форми та методи діяльності публічної адміністрації як публічні інструменти адміністративно-правового захисту прав дітей в Україні» присвячений аналізу провідних інструментів діяльності публічної адміністрації у сфері захисту прав дітей.

Відзначено, що аналізовані інструменти доцільно розглядати у системному вимірі у вигляді взаємодоповнюючих складових цілісного комплексу або як самостійні публічні інструменти адміністративно-правового захисту прав дітей в Україні, які наділені власними характерними рисами.

Доведено, що в аналізованій сфері публічна адміністрація використовує правотворчі та правозастосовні форми адміністративної діяльності, прямо передбачені законодавством, а саме: 1) видання правових актів – нормативних та адміністративних – розробка чи виконання законів та підзаконних нормативно-правових актів. В межах повноважень ними користуються всі без винятку суб'єкти аналізованої публічної адміністрації шляхом видання законів, постанов, розпоряджень, наказів, роз'яснень; 2) укладання адміністративних договорів, наприклад, угоди про позику; договори на надання консультативних чи інших послуг; соціальні угоди (договори про надання соціальних послуг); 3) здійснення матеріально-технічних операцій – організаційне супроводження роботи публічної адміністрації, без якої виконання завдань останньої унеможлиблюється; 4) вчинення реєстраційних та інших юридично значущих дій – юридичне оформлення певного факту, зокрема: а) державна реєстрація народження дитини, шлюбу, які проводяться відділом державної реєстрації актів цивільного стану; реєстрації як платника податків – у відповідних контролюючих органах; реєстрація у житловому приміщенні/будинку (реєстрація місця проживання), що здійснюється у відділах міграційної служби; реєстрація осіб у журналі обліку потенційних опікунів, піклувальників, прийомних батьків, батьків-вихователів – представники Служби у справах дітей; б) видання посвідчень дітям, потерпілим від наслідків аварії на Чорнобильській АЕС або видача посвідчень батьків багатодітної сім'ї та

дитини з багатодітної сім'ї, посвідчень дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування; с) ведення державної статистики щодо дітей відповідно до законодавства України та міжнародних стандартів; ведення обліку дітей, які опинились у складних життєвих обставинах, дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, усиновлених, влаштованих до прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу та соціально-реабілітаційних центрів (дитячих містечок) – здійснює центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері усиновлення та захисту прав дітей, орган виконавчої влади Автономної Республіки Крим у сфері сім'ї та дітей, служби у справах дітей; d) ведення обліку дітей, правопорушників, що не досягли 18 років, у тому числі звільнених зі спеціальних виховних установ та тих, які потребують медичної допомоги; ведення обліку осіб, які втягують дітей в антигромадську діяльність – здійснюють Уповноважені підрозділи органів Національної поліції; e) ведення обліку дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; дітей, які постраждали від насильства та жорстокого поводження в сім'ї; дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів; внутрішньо переміщених дітей; сімей, в яких батьки ухиляються від виконання своїх батьківських обов'язків, тобто ведення статистики щодо стану справ стосовно дітей у конкретному регіоні здійснюють регіональні служби у справах дітей.

Визначено, що методи адміністративної діяльності публічної адміністрації у сфері адміністративно-правового захисту прав дітей в Україні слід розглядати двояко. По-перше, як сукупність прийомів, процедурних (етапних) заходів, застосування яких є необхідним для реалізації форм адміністративної діяльності публічної адміністрації, тобто арсенал інструментів досягнення мети, закладеної для відповідної форми.

По-друге, методи адміністративної діяльності публічної адміністрації є самостійним, самодостатнім елементом механізму реалізації діяльності публічної адміністрації, зокрема репрезентуючи характер взаємовідносин між суб'єктом і об'єктом впливу. Це класичні адміністративні методи, зокрема: а) заохочення (надання пільг, встановлення спеціальних стипендій); б) переконання (проведення виховної та широкої інформаційно-роз'яснювальної роботи щодо захисту прав дітей); с) адміністративного примусу, який застосовується як до осіб, що порушують права дітей (батьки, особи, що їх замінюють), так і до неповнолітніх за протиправну поведінку.

У підрозділі 2.3 *«Інший публічний інструментарій адміністративно-правового захисту прав дітей в Україні»* з'ясовано особливості таких вагомих інструментів діяльності публічної адміністрації в аналізованій сфері як акти планування, фактичні дії та контроль.

Акти планування як публічний інструмент адміністративно-правового захисту прав дітей в Україні визначено як стратегічну програму заходів, яка передбачає план дій для низки суб'єктів публічної адміністрації задля реалізації запланованих цілей. Такі заходи затверджуються різними суб'єктами публічної адміністрації як на загальнонаціональному рівні, так і на локальному.

Наприклад, це: Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини на період до 2021 року; План заходів з реалізації Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року; План заходів на 2019-2020 роки з реалізації Стратегії державної політики щодо наркотиків на період до 2020 року; Державна цільова соціальна програма «Молодь України» на 2016-2020 роки; Національна стратегія реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року; Першочергові заходи на 2018 рік щодо захисту прав дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб із їх числа; Регіональний стратегічний план дій з реформування системи інституційного догляду та виховання дітей в Херсонській області на 2018-2026 роки.

Фактичні дії, як публічний інструмент адміністративно-правового захисту прав дітей в Україні, визначено як сукупність заходів сервісного, організаційного, технічного та іншого характеру, що реалізуються у вигляді одноразових чи повторюваних дій уповноважених суб'єктів, необхідність застосування яких обумовлена конкретним завданням представника публічної адміністрації, яке фактично необхідно виконати. Зокрема, це: 1) проведення перевірок, наприклад органами прокуратури щодо умов утримання дітей, які знаходяться в умовах обмеження волі; 2) здійснення моніторингу – наприклад, у сфері наркоситуації; 3) надання довідок – наприклад, про склад сім'ї або зареєстрованих у житловому приміщенні/будинку осіб, які мешкають у приватному домоволодінні; 4) виплата грошових коштів – виплати соціальної допомоги у зв'язку з вагітністю та пологами.

Відзначено, що існуючий перелік публічного інструментарію адміністративно-правового захисту прав дітей в Україні не є вичерпним, оскільки динамізм суспільних відносин, модернізація суспільних потреб, ймовірність виникнення непередбачуваних обставин вимагають від публічної адміністрації адаптуватись, пристосовуватись та вчиняти такі дії, які будуть своєчасними, необхідними, результативними та ефективними саме в даному випадку.

Розділ 3 «Удосконалення адміністративно-правового захисту прав дітей в Україні» складається із двох підрозділів, в яких на основі попереднього аналізу, міжнародних засад та ефективного зарубіжного досвіду сформовані напрямки та конкретні пропозиції щодо удосконалення адміністративного законодавства стосовно захисту прав дітей.

У підрозділі 3.1 «Міжнародний та зарубіжний досвід захисту прав дітей» доведено, що на міжнародному рівні питанням захисту прав дітей приділяється вагома увага незалежно від етнічної, расової чи іншої приналежності дітей до певних груп. Як результат, у різних міжнародних спільнотах наявний значний спектр як загального, так і специфічного досвіду ефективного захисту прав дітей. Однак, головна увага приділяється проблемі протидії насильства над дітьми, оскільки важко визначити співмірність шкоди, яка завдається дитині під час жорстокого поводження із нею як дорослими, так і безпосередньо дітьми в сім'ї, в зовнішніх осередках її перебування – школі,

ігрових майданчиках, мережі Інтернет. Доведено, що у європейських країнах соціальний захист дітей і молоді здебільшого об'єктивований у вигляді різнобічних гарантій, орієнтованих на усунення соціальних проблем.

Стверджується, що інститут дитячого омбудсмена слугує чинником спеціалізованого захисту прав дітей: інформування, підтримка та надання різноманітних послуг – основні завдання, які покладаються на особу, яка обіймає посаду представника інтересів дітей на державному рівні та підвищення ролі дітей у суспільстві. Також відзначено, що роль громадськості в питаннях захисту прав дітей значна, оскільки пересічні громадяни, здебільшого, не стоять осторонь проблем окремо взятої дитини та ініціюють відповідні механізми захисту її прав. В Україні, на жаль, рівень опіки громадськості такими питаннями занижений, не зважаючи на те, що спеціалізованих по даному питанню громадських організацій існує багато.

Зроблено висновок, що для України найбільш слушним є використання досвіду реалізації захисту прав дітей таких держав як Франція та Білорусія. У Франції опіка захистом прав дітей є пріоритетом. Закони, спрямовані на забезпечення дитячих потреб, останнім часом удосконалюються та модифікуються. Країна ініціативна на міжнародній арені, є взірцем реагування на новітні проблеми в досліджуваній сфері. Внутрішній механізм захисту прав дітей в країні має подвійну структуру: соціальний та судовий. У Білорусії існує основоположний закон про права дитини (1993 р.), в якому крім законодавчого закріплення прав і обов'язків дитини розкрита система профілактичних заходів, однак з прийняттям окремих, не спеціалізованих по даній тематиці, актів не приділяється пильна увага дотриманню прав дітей.

Підрозділ 3.2 «Удосконалення законодавства щодо адміністративно-правового захисту прав дітей в Україні» присвячений формуванню напрямків та конкретних змін і доповнень до діючого вітчизняного законодавства щодо підвищення ефективності захисту прав дітей.

Перше, на що була звернена увага, це необхідність розробки та прийняття проекту Закону України «Про права дитини», в якому, зокрема, має бути розкритий категорійний апарат: «забезпечення прав дітей – загальнодержавний пріоритет, процедури реалізації якого передбачені Конвенцією ООН про права дитини і чинним законодавством, метою якого є дотримання найвищих інтересів дитини, що досягається спільними зусиллями служб у справах дітей, органів освіти, охорони здоров'я, соціальної політики, правоохоронних органів, батьків, опікунів, волонтерів та громадян та реалізовується системою охоронних та захисних заходів»; «захист прав дітей – це своєчасне реагування публічної адміністрації на порушення прав дітей, попередження виникнення посягання з боку інших осіб на права дітей, а також вжиття заходів щодо відновлення необхідних умов, за яких дитина розвивається, зростає та формується як цілісна особистість»; «охорона прав дітей – це комплекс забезпечувальних заходів, спрямованих на створення нормальних умов розвитку дитини, публічної турботи про материнство й дитинство». З розумінням того, що розробка та прийняття зазначеного закону це

довготривалий процес, запропоновано, як тимчасову міру, закріпити ці положення у Законі України «Про охорону дитинства» від 26 квітня 2001 р. № 2402-III шляхом внесення до нього доповнень.

Відзначено, що окрім суто дефінітивних, існує чимала кількість проблемних питань, породжених (чи таких, що породжують) недосконалістю вітчизняної системи публічного адміністрування сфери захисту прав дітей, які, як наслідок, ускладнюють або ж взагалі унеможливають належний захист прав дітей. Стверджується, що цілком доцільною видається можливість групування таких проблем у певні блоки.

По-перше, функціональні проблеми, тобто ті, що прямо стосуються діяльності публічної адміністрації, законодавчих положень та механізмів її реалізації (наприклад, безвідповідальне ставлення батьків до своїх дітей чи незабезпечення житлом дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківської опіки та піклування); по-друге, ті чинники, що побічно стосуються ефективного адміністративно-правового забезпечення прав дітей, однак існують на загальнодержавному й соціальному рівні, тим самим потребують вирішення не в межах досліджуваної проблематики, а в глобальному аспекті (наприклад, низький економічний та соціальний рівень життя населення; неналежний рівень медичного, освітнього забезпечення; соціальне сирітство; байдужість оточення до дитячих проблем). Більшість таких проблем породжують низку інших проблем, зокрема таких як дитяча проституція, торгівля дітьми, ігроманія, наркоманія, дитяча злочинність. Ці проблеми не слід вирішувати поодинокі, оскільки, як зазначено вище, це похідні чинники, наслідки інших глобальних проблем.

Крім того, запропоновано: доповнити Житловий кодекс та Правила обліку громадян, які потребують поліпшення житлових умов нормами адміністративного права, які б ефективно забезпечували право на житло осіб з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування віком від 18 до 23 років; передбачити належні фінансові ресурси та розробити заходи контролю за їх використанням для цієї категорії осіб. В такий же спосіб пропонується вирішити питання виділення житлових приміщень при створенні дитячих будинків сімейного типу.

ВИСНОВКИ

У **висновках** дисертації на основі теорії адміністративного права, чинного законодавства та досягнень публічних органів влади наведено нове розв'язання наукового завдання щодо визначення ознак та посилення адміністративно-правового захисту прав дітей в Україні. Основні з них такі:

1. З'ясовано, що права дітей як об'єкт адміністративно-правових відносин – це комплекс охоронюваних та гарантованих міжнародними та національними актами загальних та окремо спеціальних благ та цінностей для осіб, які в силу власних вікових, фізичних, розумових чи соціально-адаптованих спроможностей не здатні (не в повній мірі) усвідомити їх значення та сутність,

внаслідок чого вони не можуть бути повною мірою реалізовані або потерпають від незаконного посягання з боку інших осіб, перешкоджаючи при цьому реалізованості дитини як самостійної складової цивілізованого суспільства.

2. Зроблено висновок, що у широкому розумінні адміністративно-правовий захист прав дітей в Україні – це спосіб забезпечення публічною адміністрацією основоположних цінностей, які впливають на психологічний, соціальний, особистісний, фізичний та духовний розвиток дітей; у вузькому – своєчасне реагування публічної адміністрації на порушення прав дітей, попередження виникнення посягання з боку інших осіб на права дітей, а також вжиття заходів щодо відновлення необхідних умов, за яких дитина розвивається, зростає та формується як цілісна особистість.

3. Виявлено і узагальнено, що принципи адміністративно-правового захисту прав дітей в Україні мають подвійну філософсько-правову природу. З одного боку – це гуманітарні, стандартні, задекларовані, визнані на міжнародному та національному рівнях блага, цінності та умови за яких забезпечується якнайкраще зростання дитини та формування її цілісною особистістю; з іншого – публічно-управлінські настанови, ідейні вимоги та орієнтири для публічної адміністрації, об'єктивовані в актах законодавства як положення щодо її діяльності у сфері реалізації захисту прав дітей, відображаючи при цьому сутність держави та її ставлення до цієї категорії осіб.

4. Зроблено висновок, що публічними інструментами адміністративно-правового захисту прав дітей в Україні є засоби, способи та заходи соціально-економічного, правового чи іншого характеру, застосування яких здійснюється на основі максимальної виваженості, планування, стратегічності та результативності в адміністративній діяльності публічних органів влади, делегованих ними представників та інших суб'єктів публічної адміністрації задля реалізації напрямів відповідної державної політики та з метою розв'язання наявних проблем у сфері забезпечення дітей комплексом благ та цінностей, необхідних для їх повноцінного розвитку, захисту їх від протиправних посягань з боку інших осіб та попередження виникнення загроз для їх належної реалізації.

5. Доведено, що форми та методи діяльності публічної адміністрації у сфері адміністративно-правового захисту прав дітей в Україні реалізуються в їх адміністративних діях, які вчиняються конкретними її представниками в межах повноважень, нормативно закріпленої компетенції та сфери владного впливу. Такі дії, по-перше, мають чітку спрямованість – найкраще забезпечення інтересів дітей усіма можливими способами та засобами; по-друге, є саме адміністративними, не в управлінському аспекті, а в широкому розумінні, де знаходять свій вияв заходи різного характеру, однак об'єднані спільною метою – отримання позитивного, запланованого результату, що має публічне чи індивідуалізоване значення; по-третє, втілюються в практичну діяльність уповноважених суб'єктів не самовільно, а планово, маючи для цього попередньо чіткі підстави та необхідні передумови.

6. Зроблено висновок, що контроль, як публічний інструмент адміністративно-правового захисту прав дітей в Україні – це система заходів впливу на свідомість та дії окремих суб'єктів, що здійснюється з метою відстеження та виявлення реального стану захисту прав дітей в Україні за різних обставин. Він базується на визначенні рівня дотримання маркерів щодо виконання Конвенції про захист прав дитини, публічної реалізації прав дітей у соціумі, перевірки умов проживання та виховання дітей в прийомних сім'ях та виховання дітей в дитячих будинках, в тому числі сімейного типу, забезпечення постановки на квартирний облік дітей, які потребують захисту житлових прав.

7. Виявлено та узагальнено, що на міжнародній арені та в деяких зарубіжних державах існують різноманітні ефективні правові механізми захисту прав дітей. Дієвим та таким, що доцільно впровадити у правотворчість та правозастосування в Україні є: 1) уважне та небайдуже ставлення громадян до потреб дітей як загалом, так і до так окремої дитини зокрема (Великобританія); 2) створення єдиного систематизованого спеціалізованого нормативного акта на рівні закону (Республіка Білорусь); 3) запровадження інституту дитячого омбудсмена як незалежного представника інтересів дитини (Федеративна Республіка Німеччина); надання дитячим омбудсменам широкого переліку різноманітних послуг (Франція); 4) створення спеціалізованих органів, основним завданням яких є безпосередньо захист інтересів дітей (Австралія); 5) поблажливе ставлення до дітей-правопорушників, які вчинили проступок вперше і суворість закону до рецидивістів-неповнолітніх (Франція); 6) кодифікація актів соціального захисту (Великобританія); 7) активна міжнародна ініціативність у сфері вирішення питань захисту прав дітей (Франція).

8. Запропоновано конкретні зміни і доповнення до вітчизняного законодавства щодо підвищення ефективності захисту прав дітей в Україні. Необхідним вбачається розробка та прийняття Закону України «Про права дитини» як рамкового нормативно-правового акта, в якому необхідно завершити імплементацію основоположного міжнародного законодавства, що стосується прав дитини, у вітчизняне право. Запропоновані конкретні зміни і доповнення до житлового законодавства нормами адміністративного права щодо гарантування дітям-сиротам та прирівняним до них особам права на відокремлене належне житло після досягнення повноліття.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Семіног С.В. Сутність адміністративно-правового захисту прав дітей в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. Вип. 1. Т. 4. С. 107–111.
2. Семіног С.В. Адміністративно-правовий захист прав дітей в Україні: дефініювання терміну та зміст концепту. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Вип. 1. Т. 4. С. 123–127.

3. Семиног С.В. Система принципів адміністративно-правової захисти прав дітей в Україні. *Право и политика*. 2018. № 2. С. 64–69 (Кыргызская Республика).

4. Семиног С.В. Публічний інструментарій адміністративно-правового захисту прав дітей в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Вип. 2. Т. 3. С. 110–115.

5. Семиног С.В. Механізм адміністративно-правового захисту прав дітей в Україні: питання змісту. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2018. Вип. 50. Т. 4. С. 124–129.

6. Семиног С.В. Характеристика окремих принципів адміністративно-правової захисти прав дітей в Україні. *Право и Закон*. 2019. № 1. С. 67–72 (Кыргызская Республика).

7. Семиног С.В. Права дітей як об'єкт адміністративно-правових відносин. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 6. С. 167–171.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

8. Семиног С.В. Адміністративно-правовий захист прав дітей в Україні: окремі аспекти статусу дитини. *Актуальні питання правової теорії та юридичної практики*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 12–13 серп. 2016 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2016. С. 77–80.

9. Семиног С.В. Визначення адміністративно-правових відносин, яке якнайкраще відповідає сфері адміністративно-правового захисту прав дітей в Україні. *Актуальні проблеми реформування системи законодавства України*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 27–28 січ. 2017 р.). Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2017. С. 100–103.

10. Семиног С.В. Співвідношення категорій «охорона» та «захист» в контексті забезпечення прав дітей в Україні. *Юридична наука: виклики і сьогодення*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 8–9 черв. 2018 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2018. С. 67–69.

АНОТАЦІЯ

Семиног С.В. Адміністративно-правовий захист прав дітей в Україні. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». – Науково-дослідний інститут публічного права, Київ, 2020.

У дисертації наведено нове розв'язання наукового завдання стосовно адміністративно-правового захисту прав дітей в Україні. У результаті здійсненого аналізу сформульовано наукові положення і висновки, запропоновані особисто здобувачем.

Розкрито юридичну категорію «права дітей» як об'єкт адміністративно-правових відносин. Розкрито сутність та сформовано поняття адміністративно-

правового захисту прав дітей в Україні, виявлено та узагальнено принципи реалізації зазначеної діяльності.

З'ясовано юридичну природу змісту публічного інструментарію захисту прав дітей в Україні, якими визначено: форми та методи адміністративної діяльності публічної адміністрації у сфері захисту прав дітей; акти планування; фактичні дії та контроль у сфері захисту прав дітей. Досліджено зазначені інструменти та розкрито їх сутність у межах досліджуваної проблематики.

Проаналізовано міжнародний та зарубіжний досвід захисту прав дітей. Визначено, що для України позитивним вбачається запозичення позитивного досвіду реалізації зазначеної діяльності деяких іноземних країн.

У зв'язку із наявністю негативних тенденцій у сфері захисту прав дітей запропоновано ряд оптимізацій щодо підвищення його ефективності. З нагального, необхідним вбачається розробка та прийняття Закону України «Про права дитини». З розумінням того, що створення та прийняття зазначеного закону є довготривалим процесом, запропоновано внести окремі доповнення до Закону України «Про охорону дитинства» від 26 квітня 2001 р. № 2402-III.

Ключові слова: адміністративно-правовий захист, блага, гарантії, діти, потреби дитини, права дитини, публічна адміністрація, цивілізоване суспільство.

АННОТАЦІЯ

Семиног С.В. Адміністративно-правовая защита прав детей в Украине. – *Квалификационный научный труд на правах рукописи.*

Диссертация на соискание учёной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.07 «Административное право и процесс; финансовое право; информационное право». – Научно-исследовательский институт публичного права, Киев, 2020.

В диссертации приведено новое решение научной задачи по административно-правовой защите прав детей в Украине. В результате проведенного анализа сформулированы научные положения и выводы, предложенные лично соискателем.

Раскрыта юридическая категория «права детей» как объект административно-правовых отношений. Раскрыта сущность и сформировано понятие административно-правовой защиты прав детей в Украине, а также выявлены и обобщены принципы реализации указанной деятельности.

Отмечено, что административно-правовая защита прав детей в Украине – это динамический процесс, включающий ряд механизмов, которые, в свою очередь, состоят из соответствующих процедур, активных действий уполномоченных субъектов, совокупным результативным показателем которых является уровень соблюдения прав ребенка как в стране в целом, так и в отдельном социальном средоточении.

Раскрыта юридическая природа содержания категории «публичный инструментальный защиты прав детей в Украине». Утверждается, что таковым являются: формы и методы административной деятельности публичной администрации в сфере защиты прав детей; акты планирования; фактические

действия и контроль в сфере защиты прав детей. Исследованы указанные инструменты и раскрыта их сущность в пределах заявленной проблематики.

Проанализирован международный и зарубежный опыт защиты прав детей. Утверждается, что международное сообщество не стоит в стороне в вопросах защиты прав детей независимо от этнической, расовой или иной принадлежности детей к определенным группам и все время наблюдает за реальным состоянием защиты прав детей в конкретно взятой стране, предлагает пути модернизации механизма реализации такой деятельности и побуждает к активному трансграничному и транснациональному сотрудничеству, целью которого является обеспечение детям такой среды для роста, которая наилучшим образом отразится на их психологическом, психическом и физическом развитии. Особое внимание уделяется проблемам насилия над детьми, поскольку трудно определить соразмерность вреда, наносимого ребенку во время жестокого обращения с ним как взрослыми, так и непосредственно самими детьми в семье, во внешних ячейках пребывания – школе, игровых площадках, сети Интернет.

Для Украины положительным усматривается заимствование положительного опыта реализации защиты прав детей некоторых зарубежных стран. С целью раскрытия особенностей реализации такой деятельности иностранными государствами проанализирован опыт Республики Беларусь и Французской Республики. Сделан вывод, что на зарубежной арене существуют различные механизмы удачного имплементирования международных стандартов защиты прав детей.

В связи с наличием негативных тенденций в сфере защиты прав детей в Украине предложен ряд оптимизаций, в частности в сфере безответственного отношения родителей к своим детям; обеспечения жильем детей-сирот и детей, лишенных родительской опеки. Необходимым считается разработка и принятие Закона Украины «О правах ребенка». С пониманием того, что создание и принятие указанного закона является длительным процессом, предложено внести отдельные дополнения в Закон Украины «Об охране детства» от 26 апреля 2001 г. № 2402-III.

Ключевые слова: административно-правовая защита, блага, гарантии, дети, потребности ребенка, права ребенка, публичная администрация, цивилизованное общество.

SUMMARY

Seminog S.V. Administrative and legal protection of children's rights in Ukraine. – *Qualifying scientific work (manuscript).*

The thesis for a candidate's degree by the specialty 12.00.07 «Administrative Law and Procedure; Financial Law; Informational Law». – Research Institute of Public Law, Kyiv, 2020.

The dissertation presents a new solution of scientific problem in field of administrative and legal protection of children's rights in Ukraine. As a result of the analysis are formulated the scientific positions and conclusions suggested personally by the applicant.

Analysis were started of formation legal category of «child rights» as an object of administrative and legal relations, revealed essence and concept of administrative and legal protection of children's rights in Ukraine and identified and generalized principles of implementation of the said activity.

Disclosed legal nature of the content of the public toolkit for the protection of children's rights in Ukraine. It is: forms of administrative activity public administration in the sphere of protection children's rights; methods of administrative activity public administration in the field of protection children's rights; planning acts; actual actions and controls in the field of protection children's rights. The mentioned instruments was investigated and their essence was revealed within the investigated problems.

The international and foreign experience of protection children's rights was analyzed, where it is determined that for Ukraine it is positive to borrow positive experience of realization of the mentioned activity of some foreign countries.

Due to the negative trends in the area of child rights protection, a number of optimizations have been proposed to improve its effectiveness. Of urgent importance is the elaboration and adoption of the Law of Ukraine «On the Rights of the Child». Understanding that the creation and adoption of the said law is a long process, it is proposed to make separate amendments to the Law of Ukraine «On Childhood Protection» of 26.04.2001 № 2402-III.

Key words: administrative-legal protection, benefits, children, children's needs, children's rights, civilized society, guarantees, public administration.